

Krystian Frącik

ppłk (rez.) dr inż.

ORCID: 0000-0002-5953-7377

Wojska Specjalne Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w obliczu transformacji ustrojowej

Wprowadzenie

Polskie Siły Zbrojne od prawie trzech dekad podlegają permanentnej transformacji systemowej. Punktem wyjścia zachodzących przemian była ponad 400-tysięczna armia, opierająca się na żołnierzach zasadniczej służby wojskowej. Jej głównym przeznaczeniem było przygotowywanie się do zakrojonego na szeroką skalę konfliktu zbrojnego prowadzonego w ramach wojsk Układu Warszawskiego. Po przypadających w Polsce na końcówkę lat 80. XX w. przemianach ustrojowych dalsze utrzymywanie takiego potencjału w zupełnie odmiennych uwarunkowaniach geopolitycznych nie tylko nie odpowiadało potrzebom obronnym naszego kraju, ale także zdecydowanie przekraczało możliwości ekonomiczne państwa.

Reformy polegały na dość chaotycznej redukcji stanów osobowych oraz sprzętu i uzbrojenia wojskowego. Zmiany organizacyjno-strukturalne prowadzone w nieskoordynowany sposób, według wciąż zmieniających się koncepcji funkcjonowania sił zbrojnych, doprowadziły z jednej strony do uzyskania pewnych oszczędności, z drugiej jednak do utraty niektórych zdolności oraz degradacji technicznej uzbrojenia, wyposażenia i infrastruktury. Próba uporządkowania zachodzących przemian rozpoczęła się wraz z podjęciem przez Polskę starań o członkostwo w NATO. Wymagany przez Sojusz proces standaryzacji wymusił podjęcie wysiłków prowadzących do osiągnięcia kompatybilności i interoperacyjności polskich sił zbrojnych z innymi wojskami państw członkowskich.

Geneza Wojsk Specjalnych Sił Zbrojnych RP

Podejmując próbę wskazania rodowodu polskich Wojsk Specjalnych (WS), niewątpliwie należy sięgnąć do okresu międzywojennego, czyli okresu trwającego od 1918 r. do września 1939 r. W latach tych Polacy – po oswobodzeniu się spod tyranii zaborców – odbudowywali gospodarczo i militarnie swój kraj, tworzone były zręby państwowości Polski. Mimo to trudno mówić o powstawaniu regularnych jednostek Wojska Polskiego o charakterze specjalnym. Warto jednak pamiętać o podejmowanych przez władze wojskowe i cywilne działaniach, które w dużej mierze wpisały się w późniejszy kształt WS i rozwój doktryny ich użycia.

Aby kierować działaniami specjalnymi, wymagane były odpowiednie struktury i wyspecjalizowane komórki. Jedną z pierwszych utworzono 25 października 1918 r. w Wydziale Informacyjnym Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Była nią Sekcja II, do której zadań należało m.in. koordynowanie i organizowanie akcji wywiadowczych oraz sabotażowych¹. Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego wraz z Ministerstwem Spraw Wojskowych również podjęły próbę stworzenia organizacji dywersyjnej. Powołano Związek Obrony Ojczyzny, który we współdziałaniu z komórkami wywiadowczymi oddziałów frontowych miał za zadanie prowadzenie różnego rodzaju akcji dywersyjno-bojowych.

W okresie wojny polsko-bolszewickiej (1919–1921) formowane były tzw. dywersyjne oddziały lotne, które prowadziły działania sabotażowe na tyłach wojsk sowieckich. Po zakończeniu wojny i przejściu Wojska Polskiego do funkcjonowania według etatu pokojowego za prowadzenie działań specjalnych odpowiedzialność przejął Podreferat A1 Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego², który po wielu przekształceniach przyjął postać Ekspozytury Nr 2³. Działania o charakterze specjalnym prowadzono również podczas powstań śląskich. W czasie I powstania grupy dywersyjne przystąpiły do działań wymierzonych głównie w mosty kolejowe. W trakcie II powstania śląskiego zorganizowano m.in. porwanie szefa niemieckiego wywiadu oraz zlikwidowano współpracującego z niemieckim komisarzem plebiscytowym Teofila Kupkę. Jedną ze spektakularnych akcji III powstania stała się przeprowadzona 2 maja 1921 r. operacja dywersyjna pod kryptonimem „Mosty”, w ramach której wysadzono jednocześnie kilkanaście mostów kolejowych. Zrealizowane w okresie międzywojennym akcje sabotażowo-dywersyjne dowiodły, że dobrze wyszkolone, nieliczne oddziały mogą zadać przeciwnikowi istotne straty oraz sparaliżować jego system łączności czy komunikacji.

W okresie II wojny światowej zakonspirowane organizacje dywersyjne powstawały zarówno na terenie okupowanego kraju, jak i poza jego granicami. Po ewakuacji rządu polskiego oraz naczelnych władz wojskowych do Wielkiej Brytanii, tam właśnie zorganizowano główne ośrodki kierowania konspiracją w kraju.

¹ L. Wyszczelski, *Dywersja i sabotaż. Polskie działania specjalne 1918–1939*, Bellona, Warszawa 2016, s. 13.

² Oddział II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego to komórka organizacyjna zajmująca się w latach 1918–1945: wywiadem, w tym radiowywiadem/radiokotrwywiadem, kontrwywiadem, dywersją pozafrontową, kryptologią, studiami obcych sił zbrojnych i sprawami zagranicznymi Wojska Polskiego (ataszaty wojskowe RP).

³ L. Wyszczelski, *Dywersja i sabotaż...*, s. 53.

Zaliczał się do nich, wchodzący w strukturę Sztabu Naczelnego Wodza, Oddział VI, który w 1942 r. przybrał nazwę Oddziału Specjalnego. Oddział rozpoczął organizowanie jednostki wojskowej przeznaczonej do wykonywania zadań specjalnych. Członkowie tej niespotykanej w dotychczasowej historii Wojska Polskiego formacji przygotowywali się do prowadzenia walki z przeciwnikiem „w ciszy i mrokach ciemności”, dlatego nazwano ich cichociemnymi. Trafiali oni na wszystkie kierunki działań prowadzonych przez Armię Krajową. Byli żołnierzami Związku Odwetu, Kedywu, „Wachlarza”, walczyli w oddziałach partyzanckich wszystkich okręgów AK, a także pracowali w wywiadzie, sabotażu, legalizacji i dywersji.

Szkolenie o charakterze dywersyjno-sabotażowym prowadzone było również w 1 Samodzielnej Brygadzie Spadochronowej. Od 1940 r. część brygady rozpoczęła kursy dywersyjne organizowane i prowadzone przez brytyjskie Kierownictwo Operacji Specjalnych (ang. Special Operations Executive, SOE)⁴. Kolejną polską, sformowaną na zachodzie formacją o charakterze specjalnym była 1 Samodzielna Kompania Komandosów, która od 1943 r. realizowała swe zadania na froncie włoskim i wzięła m.in. czynny udział w walkach o Monte Cassino. Jednostką specjalnego przeznaczenia utworzoną na terytorium Wielkiej Brytanii była formowana od lutego 1943 r. Samodzielna Kompania Grenadierów, którą planowano wykorzystać do realizacji zadań sabotażowo-dywersyjnych w ramach operacji Overlord w południowej Francji.

Polskie formacje specjalne tworzone były również na wschodzie, m.in. Polski Samodzielny Batalion Specjalny wchodzący w skład tworzonego w Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich 1 Korpusu Polskiego. Batalion, stacjonujący w miejscowości Biełomut, często określany był jako szturmowy.

Organizacje realizujące zadania specjalne z zakresu dywersji oraz sabotażu powstawały także w warunkach konspiracyjnych na ziemiach polskich. Największą z nich był Związek Walki Zbrojnej przeformowany w późniejszych latach w Armię Krajową. Związek koordynował działalność wchodzących w jego struktury licznych, niezależnych od siebie organizacji realizujących zadania z zakresu sabotażu i dywersji. Należały do nich m.in. utworzony w 1940 r. Związek Odwetu czy sformowany w 1941 r. „Wachlarz”. W czasie funkcjonowania tych organizacji ich żołnierze przeprowadzili wiele udanych akcji związanych m.in. z niszczeniem linii kolejowych⁵ czy odbijaniem aresztowanych przez Niemców członków grup konspiracyjnych⁶.

W dniu 22 stycznia 1943 r. rozkazem dowódcy Armii Krajowej powołano Kierownictwo Dywersji nazywane Kedywem. Nową organizację utworzono w celu stworzenia jednolitego pionu walki czynnej. W jej skład weszła większość organizacji działających w podziemiu niepodległościowym. Do zadań Kedywu należało prowadzenie dywersji i sabotażu, organizowanie oddziałów partyzanckich, stosowanie

⁴ Kierownictwo Operacji Specjalnych (SOE) to brytyjska tajna agencja rządowa, której zadaniem było m.in.: prowadzenie dywersji, koordynowanie działań politycznych i propagandowych oraz wspomaganie ruchu oporu w okupowanych państwach Europy w czasie II wojny światowej.

⁵ „Wachlarz” podczas swej działalności przeprowadził blisko 30 udanych akcji sabotażowych na wykorzystywane przez okupantów linie kolejowe.

⁶ Jedną z najgłośniejszych akcji było przeprowadzone w dniu 18 stycznia 1943 r. odbicie z więzienia w Pińsku żołnierzy i dowódców jednego z pododdziałów „Wachlarza”.

aktów terroru i akcji odwetowych wobec Niemców, a także likwidacja zdrajców oraz osób skazanych wyrokami sądów podziemnych.

Przez kilka pierwszych lat po zakończeniu II wojny światowej nie istniały w Polsce żadne jednostki specjalne. Tworzenie pierwszych powojennych pododdziałów o tym charakterze rozpoczęto dopiero w roku 1951. Wtedy to sformowano 5 Samodzielny Pluton Rozpoznawczy w Sztumie oraz 6 Samodzielny Pluton Rozpoznawczy w Opolu. W 1953 r. plutony przekształcono w samodzielne kompanie rozpoznawcze, odpowiednio w 9 Samodzielną Kompanię Rozpoznawczą z lokalizacją w Inowrocławiu oraz w 10 Samodzielną Kompanię Rozpoznawczą w Oleśnicy. We wrześniu 1954 r. obydwie kompanie weszły w skład nowoutworzonego 19 Samodzielnego Batalionu Rozpoznawczego stacjonującego w Oleśnicy⁷. W roku 1959 batalion został włączony w struktury 6 Pomorskiej Dywizji Powietrznodesantowej i przeniesiony do Bielska-Białej. W listopadzie 1961 r. utworzono 26 Batalion Rozpoznawczy stacjonujący w Krakowie, którego zadaniem było prowadzenie działań dywersyjno-rozpoznawczych. W styczniu 1964 r. batalion uzyskał samodzielność organizacyjną i został przeniesiony do Dziwnowa, zmieniając jednocześnie nazwę na 1 Batalion Szturmowy. W 1967 r. ze składu batalionu wydzielono trzy kompanie specjalne: stacjonującą w Szczecinie 56 Kompanię Specjalną, 62 Kompanię Specjalną rozmieszczoną w Bolesławcu oraz 48 Kompanię Specjalną z miejscem dyslokacji w Krakowie.

Jednostki specjalne tworzone w okresie powojennym były głęboko utajnione. Podobnie jak całe Ludowe Wojsko Polskie przygotowywano je do udziału w konflikcie zbrojnym zdominowanym przez szybkie działania głęboko urzutowanych zgrupowań wojsk lądowych. Ich zadaniem było przede wszystkim prowadzenie rozpoznania na korzyść nacierających wojsk. Metody działania ówczesnych grup specjalnych były zbliżone do metod sowieckiego Specnazu. Zakładały one przerzut grup z wykorzystaniem desantu powietrznego, przenikanie drogą morską, ewentualnie na pojazdach własnych drogą lądową w głąb ugrupowania przeciwnika i realizowanie tam zadań, głównie rozpoznania specjalnego⁸.

Ewolucja Wojsk Specjalnych SZ RP po 1989 roku

Przemiany ustrojowe, które nastąpiły w Polsce po 1989 r., a także dostosowanie polskich sił zbrojnych do standardów armii zachodnich, wymusiły konieczność uzawodowienia WS. Okres zasadniczej służby wojskowej, choć relatywnie długi⁹, nie pozwalał jednak na wszechstronne wyszkolenie profesjonalnego operatora WS.

⁷ W 1954 r. batalion został przeniesiony do Wrocławia.

⁸ Por. *Działania specjalne*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Szt. Gen., Warszawa 1985.

⁹ Służba wojskowa w Wojskach Lądowych SZ RP trwała do 1988 r. 24 miesiące, a w Marynarce Wojennej 36 miesięcy. Od 1989 r. wynosiła odpowiednio 18 miesięcy w WL i 24 miesiące w MW. Od roku 1992 r. czas trwania zasadniczej służby wojskowej we wszystkich rodzajach SZ został ujednolicony do 18 miesięcy (w praktyce 15 miesięcy). Od 1999 r. zasadnicza służba wojskowa trwała 12 miesięcy, w lipcu 2004 r. skrócono ją do 11 miesięcy, a od stycznia do czerwca 2005 r. poborowi byli wcielani do wojska na okres 10 miesięcy. Od lipca 2005 r. zasadnicza służba wojskowa trwała 9 miesięcy.

W roku 1990 w jednostkach specjalnych Wojsk Lądowych utworzono tzw. zespoły Kadrowych Grup Specjalnych, złożone wyłącznie z żołnierzy zawodowych. Wiązało się to z wypracowywaniem nowych, niestandardowych rozwiązań w obszarze taktyki i szkolenia specjalistycznego¹⁰. W 1993 r. 1 Batalion Szturmowy przeformowano w 1 Pułk Specjalny z miejscem dyslokacji w Lublińcu, którego struktura odpowiadała amerykańskiej 10 Grupie Sił Specjalnych¹¹. Żołnierze pułku przygotowywani byli do realizacji zadań z zakresu rozpoznania specjalnego, wsparcia militarnego, akcji bezpośrednich, działań niekonwencjonalnych oraz ewakuacji osób.

Przez następnych kilkanaście lat jednostki WS rozwijały się nierównomiernie, znajdowały się w różnych strukturach i na różnych szczeblach dowodzenia zarówno w Siłach Zbrojnych, jak i poza nimi. Morska Jednostka Działań Specjalnych (wcześniej Wydział Działań Specjalnych¹²) funkcjonowała w strukturze Marynarki Wojennej i podlegała bezpośrednio dowódcy 3 Flotylli Okrętów Marynarki Wojennej. 1 Pułk Specjalny w Lublińcu pozostawał w strukturze Wojsk Lądowych, a powstała w 1990 r. Jednostka Wojskowa GROM znajdowała się w jurysdykcji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych¹³. Ta sytuacja nie pozwalała na wypracowanie jednej wspólnej wizji i spójnego programu szkolenia i rozwoju jednostek specjalnych.

W następstwie zamachu z 11 września 2001 r. na nowojorskie World Trade Center rozpoczęła się wojna ze światowym terroryzmem. Na zorganizowanym w 2002 r. szczycie NATO w Pradze wiele uwagi poświęcono kwestiom dotyczącym zagrożenia terrorystycznego. Polscy dyplomaci zadeklarowali wtedy utworzenie w Siłach Zbrojnych RP Sił Operacji Specjalnych oraz rozwinięcie ich do poziomu pozwalającego uznać je za naszą narodową specjalność w NATO.

Jako jeden z czterech krajów, obok Norwegii, Holandii oraz Stanów Zjednoczonych, Polska postulowała konieczność utworzenia wspólnego dowództwa dla wszystkich sił specjalnych państw Sojuszu. Aby móc wypełnić wnioskowane kwestie oraz zapewnić rozwój i zwiększenie potencjału WS, Komitet Militaryny NATO opracował dokument MC 437/1¹⁴, który zawierał propozycję kierunków transformacji Sił Operacji Specjalnych NATO. 1 stycznia 2007 r. przy Sojuszniczym Dowództwie Operacyjnym (Allied Command for Operations, ACO) powołano Centrum Koordynacji Operacji Specjalnych NATO (NATO Special Operations Coordination

¹⁰ Zob. P. Bernabiuk, *Mjr Kups o 56 kompanii specjalnej*, Wydawnictwo Red Horse, Lublin 2007, s. 271 i następane.

¹¹ Jednostka powstała w 1952 r. jako 10th SFGA (Special Force Group Airborne). Jej głównymi zadaniami było przedostawanie się drogą powietrzną, morską lub lądową na terytorium przeciwnika oraz prowadzenie tam działań, głównie walki partyzanckiej z równoczesnym prowadzeniem akcji wywiadowczych. Żołnierze mieli przetrwać na terytorium przeciwnika kilka miesięcy bez dostaw zapasów.

¹² Wydział Działań Specjalnych rozformowano 12 listopada 1990 r. Siły i środki zdemobilizowanej formacji nazwano Grupami Specjalnymi Płetwonurków (GSP), które weszły w podporządkowanie Grupy Okrętów Rozpoznawczych.

¹³ Decyzję o sformowaniu Jednostki Wojskowej GROM podjął rząd premiera Tadeusza Mazowieckiego w odpowiedzi na wzrastające zagrożenie terrorystyczne i zorganizowaną przestępczość. Jednostka została powołana do życia 13 lipca 1990 r. i pierwotnie znajdowała się w strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zob. H. Królikowski, *Geneza i rozwój polskich operacji oraz sił specjalnych*, Wydawnictwo Taktyka i Strategia, Warszawa 2013, s. 179.

¹⁴ Pełna nazwa dokumentu: MC-437/1, NATO Special Operations Policy, April 2006.

Centre, NSOCC), a w Naczelnym Dowództwie Sojuszniczych Sił Europy (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE) utworzono Biuro Operacji Specjalnych (SHAPE Special Operations Office, SSOO). Za istotne uznano także powołanie Federacji Ośrodków Szkoleniowych Sił Operacji Specjalnych Sojuszu (Federation of SOF Training Centres). 1 marca 2010 r. NSOCC zostało przemianowane na Dowództwo Sił Operacji Specjalnych NATO (NATO Special Operations Headquarters, NSHQ). Organ ten stał się odpowiedzialny za ustalanie polityki, standardów oraz doktryn, a także za organizowanie szkoleń oraz wspólnych ćwiczeń wojsk specjalnych NATO.

Podczas gdy w Sojuszu koncepcja zwiększania potencjału sił specjalnych przebiegała w zasadzie wzorcowo, sytuacja w Polsce daleka była od zapowiadanej. Głównym powodem takiego stanu rzeczy było staroświeckie spojrzenie na WS, czyli postrzeganie ich jako jednostki mającej wspierać wojska konwencjonalne w zakresie rozpoznania i dywersji. Nie dostrzegano ich szerokiego spektrum możliwości z zakresu prowadzenia operacji specjalnych związanych z wysokim poziomem ryzyka, czy realizowania innych zadań wymagających ponadprzeciętnych umiejętności oraz specjalistycznego przeszkolenia. Kolejnym problemem były przeszkody strukturalne, a konkretnie – jak już wspomniano – podporządkowanie jednostek specjalnych różnym instytucjom i ministerstwom.

W październiku 2005 r. podniesiono rangę funkcjonującego w strukturach Sztabu Generalnego WP Oddziału Operacji Specjalnych, przeformowując go w Szefostwo Działań Specjalnych (SzDS). Nie posiadało ono jednak uprawnień do dowodzenia jednostkami specjalnymi, dlatego jego działalność ograniczała się raczej do przedsięwzięć doradczo-koordynacyjnych, ukierunkowanych na stworzenie warunków do powołania Dowództwa Wojsk Specjalnych. 24 sierpnia 2006 r. utworzony został Zespół Organizacyjny Dowództwa Wojsk Specjalnych, którego efektem prac było wydanie przez ministra obrony narodowej decyzji¹⁵, na podstawie której w dniu 1 stycznia 2007 r. powołano Dowództwo Wojsk Specjalnych z siedzibą w Bydgoszczy¹⁶. W kolejnych latach dowództwo zmieniało swą lokalizację, w 2008 r. zostało przeniesione do Warszawy i rozlokowane, by ostatecznie w 2009 r. przenieść się do Krakowa, gdzie aktualnie funkcjonuje.

Zwieńczeniem starań o powstanie polskich WS stało się wejście w życie ustawy z dnia 24 maja 2007 r.¹⁷ Na jej podstawie WS uzyskały status osobnego rodzaju Sił Zbrojnych, a w ich skład weszły jednostki specjalne: JW GROM, 1 Pułk Specjalny Komandosów i Morska Jednostka Działań Specjalnych. 12 września 2007 r. minister obrony narodowej wydał decyzję dotyczącą zmiany bezpośredniego podporządkowania tych jednostek. W dniu 1 stycznia 2008 r. podlegały one już Dowódcy Wojsk Specjalnych.

Utworzenie w 2007 r. WS stanowi spełnienie narodowych ambicji wynikających z nowych uwarunkowań międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa. Znalazły one swój wyraz w postaci formalnoprawnych zapisów w zobowiązaniach

¹⁵ Decyzja Ministra Obrony Narodowej Nr Z-81/Org./P1 z dnia 25 października 2006 r.

¹⁶ Dowództwo rozpoczęło funkcjonowanie z dniem 1 stycznia 2007 r.

¹⁷ Zob. Ustawa z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2007 nr 107, poz. 732.

sojuszniczych, dokumentach strategicznych NATO i Unii Europejskiej oraz Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Transformacja Wojsk Specjalnych w latach 2007–2019

Istotnym momentem rozwoju Wojsk Specjalnych SZ RP było stworzenie w ich strukturze jednostki wsparcia informacyjnego i dowodzenia oraz zabezpieczenia logistycznego. 2 grudnia 2008 r. sformowana została Jednostka Wsparcia Dowodzenia i Zabezpieczenia Wojsk Specjalnych, dzisiaj znana jako Jednostka Wojskowa NIL. W obszarach jej działalności znalazły się: realizacja zakupów dla WS, zapewnienie i zabezpieczenie funkcjonowania systemu dowodzenia, zabezpieczenie logistyczne i finansowe, jak również informacyjne zabezpieczenie prowadzonych operacji specjalnych.

Istotnym z punktu widzenia rozwoju WS stało się również utworzenie nowej jednostki mającej za zadanie wsparcie oraz ochronę wojsk. 30 czerwca 2011 r. sformowano jednostkę specjalną pod nazwą JW AGAT. Do jej zasadniczych zadań zaliczono: rozpoznanie specjalne; lądowe akcje bezpośrednie; wsparcie uwalniania zakładników; wsparcie militarne; wsparcie zwalczania terroryzmu i działań przeciwbreńskich, a także ochronę wyznaczonych obiektów. W roku 2011 zmieniono również nazwę Morskiej Jednostki Działań Specjalnych na JW FORMOZA¹⁸.

Szereg państw, w tym Wielka Brytania, Francja czy Włochy, dysponowało jednostkami lotniczymi wyspecjalizowanymi w realizacji zadań wsparcia powietrznego jednostek specjalnych. W 2010 r. do tego grona dołączyła również Polska, ponieważ z myślą o wsparciu Wojsk Specjalnych SZ RP sformowana została 7 Eskadra Działań Specjalnych. Podległa organizacyjnie Siłom Powietrznym jednostka została rozlokowana w Powidzu, a do jej głównych zadań zaliczono powietrzne wsparcie i zabezpieczenie działań specjalnych zarówno na terenie kraju, jak i poza jego granicami. Głównym wyposażeniem eskadry stały się śmigłowce Mi-17TU oraz Mi-17-1V. Nie ulega wątpliwości, że wraz z rozwojem i wzrostem znaczenia jednostek specjalnych zwiększają się wymagania w zakresie ich możliwości sprzętowych, a stale ewoluujące zagrożenia wymuszają posiadanie przez współczesne WS wyposażenia, które zapewni szybkie i efektywne wsparcie oraz zabezpieczenie ich działań. W przypadku Polski zauważalna jest wyraźna dysproporcja w tym zakresie. Biorąc pod uwagę, że jeszcze przez szereg lat przestarzałe już śmigłowce Mi-17, wspomagane w określonych sytuacjach przez samoloty, będą zasadniczym narzędziem lotniczego wsparcia działań specjalnych, należy bezwzględnie dążyć do rozwiązania tego problemu podczas przyszłych reform i kolejnych etapów modernizacji sił zbrojnych.

Rozpatrując problemy powietrznego wsparcia i zabezpieczenia działań specjalnych, nie sposób pominąć faktu wyposażenia JW GROM w cztery śmigłowce typu

¹⁸ Zmiana nazwy nastąpiła z dniem 30 września 2011 r. na mocy Decyzji Ministra Obrony Narodowej Nr PF-60/Org./SSG/ZOiU-P1 z dnia 18 marca 2011 r. w sprawie przeformowania jednostek organizacyjnych Wojsk Specjalnych.

Sikorsky S70i¹⁹ (eksportową wersję popularnego Black Hawka²⁰). Przekazane jednostce śmigłowce nie zostały niestety uzbrojone zgodnie ze standardami WS. Maszyny dopiero w późniejszym czasie zostaną doposażone, a punktem odniesienia mają tu być śmigłowce wykorzystywane przez amerykański 160 Specjalny Regiment Działań Powietrznych (160th Special Operations Aviation Regiment, SOAR).

Kolejnym krokiem, ważnym dla rozwoju WS, było nawiązanie kontaktów międzynarodowych oraz zbudowanie pozycji na arenie międzynarodowej. Do najistotniejszych elementów tego procesu należało rozpoczęcie współpracy z amerykańskim Dowództwem Sił Specjalnych (US Special Operations Command, US SOCOM). Zaowocowało to zwiększeniem możliwości szkoleniowych oraz ćwiczebnych polskich Wojsk Specjalnych.

Elementem, który w dużej mierze ukształtował aktualną pozycję polskich WS na arenie międzynarodowej było zgłoszenie przez nasz kraj gotowości do utworzenia Dowództwa Komponentu Wojsk Specjalnych (Special Operations Component Command, SOCC). Działania te zakończyły się otrzymaniem pod koniec 2013 r. przez Polskę statusu państwa ramowego. Oznaczało to uzyskanie możliwości do dowodzenia sojuszniczymi operacjami specjalnymi oraz zdolności do wystawiania Sojuszniczego Dowództwa Komponentu Operacji Specjalnych.

W roku 2012 Ministerstwo Obrony Narodowej rozpoczęło proces przygotowania do reformy systemu dowodzenia i kierowania, która przewidywała znaczne uproszczenie struktury dowodzenia. Rok później, 22 lipca 2013 r., podpisana została Ustawa o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw²¹. Na jej mocy w 2014 r. utworzono Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych, któremu podporządkowano przekształcone z dowództw rodzajów wojsk inspektoraty. Dowództwo Wojsk Specjalnych (DWS) przekształcone zostało w Inspektorat Wojsk Specjalnych (IWS), przy czym jednocześnie utworzono Dowództwo Sił Specjalnych (DSS). Po 10 dniach²² DSS rozformowano, powołując w jego miejsce Centrum Operacji Specjalnych – Dowództwo Komponentu Wojsk Specjalnych (COS – DKWS). Przeprowadzone zmiany spotkały się z krytyczną oceną, zwłaszcza dowódców i kierowniczej kadry jednostek specjalnych. Pojawiły się sugestie, że reforma rozbiła integralną strukturę WS i wygenerowała chaos kompetencyjny w dowodzeniu tymi wojskami. Negatywne sygnały dotyczące reformy WS przyczyniły się do podjęcia w lipcu 2015 r. przez ministra obrony narodowej decyzji o przekazaniu Centrum Operacji Specjalnych – Dowództwa Komponentu Wojsk Specjalnych w podporządkowanie Dowódcy Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych, a tym samym przejęcie przez COS – DKWS dowodzenia nad jednostkami WS. 3 sierpnia 2015 r. w wyniku kolejnych zmian będących następstwem reformy systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP powstało Dowództwo Komponentu Wojsk Specjalnych (DKWS).

¹⁹ Oficjalne przekazanie śmigłowców odbyło się 20 grudnia 2019 r.

²⁰ Black Hawk to nazwa śmigłowców Sikorsky S70, które są wykorzystywane przez siły zbrojne Stanów Zjednoczonych. W wersji eksportowej nie noszą one już oficjalnie tej nazwy, lecz pozostają pod nazwą Sikorsky S70.

²¹ Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013 poz. 852.

²² Niektóre źródła podają 7 dni, w tym 3 dni robocze.

Przejęło ono w znacznej części funkcje i zadania DWS, zostały mu przy tym podporządkowane wszystkie jednostki WS oraz operacyjnie (w relacji dowodzenia – dowodzenie operacyjne, OPCOM), znajdująca się w strukturze Sił Powietrznych, 7 Eskadra Działań Specjalnych. W Dowództwie Operacyjnym Rodzajów Sił Zbrojnych (DO RSZ) utworzono natomiast Centrum Operacji Specjalnych (COS), które miało spełniać przede wszystkim rolę koordynatora z DKWS w przypadku wydzielania sił i środków WS do realizacji zadań zarówno w kraju, jak i poza jego granicami.

Niezwykle ważnym okresem związanym z weryfikacją zdolności operacyjnych dowództwa i jednostek specjalnych były lata 2014–2015, kiedy to Polska, jako państwo ramowe, przygotowała i wystawiła Komponent Wojsk Specjalnych do Sił Odpowiedzi NATO 2015 (SON 2015). 1 stycznia 2015 r. po raz pierwszy w historii naszej obecności w NATO Polak, gen. bryg. Jerzy Gut, przejął dowodzenie nad jednym z Komponentów Sił Odpowiedzi NATO. Było to osiągnięcie zarówno polskich WS, jak i wyróżnienie oraz prestiż dla całych Sił Zbrojnych RP.

W styczniu 2018 r. nastąpiło połączenie IWS z DKWS. Pozwoliło to nie tylko ujedynolicić struktury dowodzenia polskich WS, ale przede wszystkim uprościć realizację procesu dowodzenia nimi w kraju i poza jego granicami.

Aktualnie trwają prace nad nową reformą systemu kierowania i dowodzenia SZ RP. Nie ulega wątpliwości, że zapowiedzi kolejnych zmian wywołują pewne zaniepokojenie. Wydaje się, że po ich wprowadzeniu niezbędnym stanie się dokonanie znacznego wysiłku mającego na celu przystosowanie się WS do funkcjonowania w nowych warunkach. Może to spowodować zmniejszenie intensywności prac nad rozwojem tej specyficznej formacji w kontekście nowych wyzwań, pojawiających się w świetle współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa.

Podsumowanie

Transformacja ustrojowa miała niewątpliwie znaczący wpływ na aktualny stan i funkcjonowanie polskich WS. Był to czas przemian niezwykle ważny dla tworzenia się tego stosunkowo młodego rodzaju sił zbrojnych. W okresie kształtowania się WS można wskazać kilka przełomowych momentów, które wpłynęły na aktualną strukturę i sposób funkcjonowania tej formacji. Nie zapominając o bogatej historii i rodowodzie działań specjalnych w okresie międzywojennym, a także w czasie II wojny światowej, to bez wątpienia rok 1989 i następujące po nim zmiany stały się wyznacznikiem powstania nowoczesnych, zdolnych do działania w środowisku najwyższego ryzyka WS. Na podkreślenie zasługuje przy tym fakt, że pomimo szeregu trudności wynikających m.in. z wprowadzonej reformy systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, WS konsekwentnie utrzymywały i rozwijały swe zdolności operacyjne oraz na wysokim poziomie realizowały zadania wynikające z misji SZ RP. Zdobyte doświadczenia w operacjach poza granicami kraju, wysoka ocena z realizacji zadań, a także aktywna współpraca szkoleniowa i wymiana doświadczeń z krajami partnerskimi, doprowadziły do postrzegania polskich WS jako silnego, profesjonalnego i wiarygodnego partnera, jednego z liderów w zakresie operacji specjalnych w NATO.

Bibliografia

- Bernabiuk P., *Mjr Kups o 56 kompanii specjalnej*, Wydawnictwo Red Horse, Lublin 2007.
- Decyzja Ministra Obrony Narodowej Nr PF-60/Org./SSG/ZOiU-P1 z dnia 18 marca 2011 r. w sprawie przeformowania jednostek organizacyjnych Wojsk Specjalnych.
- Decyzja Ministra Obrony Narodowej Nr Z-81/Org./P1 z dnia 25 października 2006 r.
- Działania specjalne*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Szt. Gen., Warszawa 1985.
- Królikowski H., *Geneza i rozwój polskich operacji oraz sił specjalnych*, Wydawnictwo Taktyka i Strategia, Warszawa 2013.
- MC-437/1, NATO Special Operations Policy, April 2006.
- Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006, Dz.U. 2001 nr 76 poz. 804.
- Ustawa z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2007 nr 107, poz. 732.
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013 poz. 852.
- Wyszczelski L., *Dywersja i sabotaż. Polskie działania specjalne 1918–1939*, Bellona, Warszawa 2016.

Wojska Specjalne Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w obliczu transformacji ustrojowej

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest genezie i kształtowaniu się Wojsk Specjalnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Przedstawia rodowód polskich jednostek specjalnych, ich formowanie się od momentu odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r., przez II wojnę światową, okres PRL-u, aż po współczesną strukturę tej formacji. Znaczna część tekstu poświęcona jest Wojskom Specjalnym (WS) w okresie transformacji ustrojowej, zmianom, które nastąpiły po 1989 r., konsolidacji jednostek specjalnych i drodze do tworzenia się Wojsk Specjalnych jako samodzielnego rodzaju sił zbrojnych. Artykuł porusza również kwestię wprowadzonej w 2014 r. reformy systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, jej wpływu na przemiany oraz obecny kształt WS. Zawiera treści związane z oceną tej reformy przez kierowniczą kadre i dowódców jednostek specjalnych, a także ich zabiegi prowadzące do zmian zapisów reformy oraz ujednoczenia wprowadzonej przez nią struktury dowodzenia WS. W artykule podkreślono fakt, że pomimo szeregu trudności wynikających z reorganizacji struktur czy zmian podległości, WS konsekwentnie utrzymywały i utrzymują swe zdolności operacyjne, realizują powierzone zadania wynikające z misji Sił Zbrojnych RP, a zdobyte doświadczenia i aktywna współpraca z krajami partnerskimi sprawiły, że polskie WS postrzegane są jako jeden z liderów w zakresie operacji specjalnych w NATO.

Słowa kluczowe: Wojska Specjalne, transformacja Sił Zbrojnych RP, reforma systemu kierowania i dowodzenia

Polish Special Operations Forces in Times of Political Transformation Abstract

The paper looks at the origins of the Polish Special Operations Forces (SOF). It highlights the beginnings of Polish special units: from Poland's gaining independence in 1918, through World War II, the Polish People's Republic, until the present days. The underlying goal of the paper is to describe SOF in times of the Polish political transformation. The paper focuses on the reform of the Polish Armed Forces Command and Control System, launched in 2014. According to several consistent opinions, the reform had a direct impact on the current structure of the SOF and gave rise to several uncertainties, doubts and problems that occur in this kind of armed forces. The paper highlights the fact that despite a number of difficulties arising from structural reorganisations and changes in subordination, the SOF have consistently maintained their operational capabilities. As far as of special operations, the Polish SOF are perceived as one of the leaders in NATO.

Key words: Special Operations Forces, transformation of Polish Armed Forces, changes in Polish Command and Control system

Spezialeinheiten der Streitkräfte der Republik Polen angesichts des politischen Wandels Zusammenfassung

Der Artikel ist der Entstehungsgeschichte und der Entwicklung von Spezialeinheiten der Streitkräfte der Republik Polen gewidmet. Er stellt die Abstammung der polnischen Spezialeinheiten, ihren Bildung seit der Wiedererlangung der Unabhängigkeit Polens im Jahr 1918, während des Zweiten Weltkriegs, der polnischen Volksrepublik und bis zur modernen Struktur dieser Formation dar. Ein wesentlicher Teil des Texts ist den Spezialeinheiten in der Zeit des politischen Wandels, den nach dem Jahre 1989 eingetretenen Veränderungen, der Konsolidierung von Spezialeinheiten und dem Weg, wie sich die Spezialeinheiten als selbständige Art der Streitkräfte gebildet haben, gewidmet. Der Artikel befasst sich auch mit dem Problem der im Jahre 2014 eingeführten Reform des Leitungs- und Führungssystems der Streitkräfte der Republik Polen, des Einflusses der Reform auf die Veränderungen und die jetzige Form der Spezialeinheiten. Der Artikel hat Inhalte, wie die Leitung und die Führung der Spezialeinheiten die Reform bewertet und ihre Versuche, die Bestimmungen der Reform zu ändern und die aufgrund dieser Reform eingeführte Struktur zur Führung der Streitkräfte zu vereinheitlichen. Es wurde im Artikel betont, dass die Spezialeinheiten trotz einer Reihe der aus der Neugestaltung der Strukturen oder Veränderungen der Unterordnung folgenden Schwierigkeiten, ihre operativen Fähigkeiten hielten und weiterhalten, die ihnen übertragenen, aus den Missionen der Streitkräfte der Republik Polen folgenden Aufgaben erfüllen und die gesammelten Erfahrungen und aktive Zusammenarbeit mit den Partnerländern führte dazu, dass die polnischen Spezialeinheiten als einer der Leaders im Bereich der Spezialoperationen in der NATO angesehen werden.

Schlüsselwörter: Spezialeinheiten, Umbau der Streitkräfte der Republik Polen, Reform des Leitungs- und Führungssystems

*Специальные войска Вооруженных сил Польши
во времена социально-политических преобразований*
Резюме

В статье рассмотрены этапы формирования специальных войск Вооруженных сил Польши. Представлены истоки формирования польских специальных подразделений начиная с момента обретения Польшей независимости в 1918 г., во время Второй мировой войны, в период ПНР и оканчивая на современном этапе. Большая часть статьи посвящена специальным войскам (СВ) в период трансформации социально-политической системы, изменений, которые произошли после 1989 г., консолидации спецподразделений и пути формирования специальных войск как самостоятельного вида вооруженных сил. В статье также рассматриваются вопросы связанные с проведенной в 2014 г. реформой системы управления и командования Вооруженными силами Польши, ее влияние на преобразования и нынешнее состояние СВ. Приведены оценки этой реформы озвученные руководящими кадрами и командирами специальных подразделений, а также указаны их усилия направленные на внесение изменений в положения реформы и унифицированную структуру командования ВС. В исследовании отмечается тот факт, что, несмотря на ряд трудностей, вытекающих из реорганизации структур командования, СВ последовательно поддерживали и поддерживают свои операционные возможности, выполняют возложенные на них задачи, вытекающие из миссии вооруженных сил, а приобретенный опыт и активное сотрудничество с государствами-союзниками привели к тому, что польские СВ считаются одним из лидеров в области специальных операций НАТО.

Ключевые слова: специальные войска, трансформация Вооруженных сил Польши, реформа системы управления и командования